



*Ruth en Naomi, Rembrandt van Rijn*

## Ruth

Door Essemie van Dunné

Noömi en Elimelech overlegden, in Juda, in hongersnood. Nachtenlang, denk ik. En besloten te gaan. Ze gingen, en ze namen hun God met zich mee. Je kan per slot van rekening niet alles achterlaten. Je vrienden, je familie, je huis, de bomen voor je huis, de school van je kinderen, de dokter, de tandarts, de winkel, het bankje in de schaduw waar je samenkomt met gelijkgestemden minder gelijkgestemden, het godshuis, waar je bidt en zingt en ontmoet. Ze nemen dus God met zich mee. Mijn God is koning, niet van het land, dat ik achterlaat. Maar van de mensen. God gaat met ons mee, waar we ook gaan.

### THEMA: ZIJ

- 3 – Over Clara, Jannie en Mariann, zij in de kerk
- 3 – Gedicht: Precies Goed
- 4 – Vrouwen van Amsterdam- een ode
- 5 – Bedtijdverhalen voor rebelse meisjes
- 6 – Femina Muller en de kinderopvang in de 19e eeuw
- 8 – Gedicht: Vrijheid mag wat kosten
- 8 – Jan Mankes, tentoonstelling
- 9 – Column: Moeder Aarde
- 10 – Uit de kerkenraad
- 11 – De illusionist Samuel van Hoogstraten
- 12 – Gemeente in beweging
- 14 – Agenda
- 15 – Collectebestemmingen
- 16 – Kerkdiensten

En zo gaan ze, weg uit de honger van hun land. Alles wat ze achterlaten zal tekortkomen. Elk genoeg dat ze vinden, elk geluk dat ze vinden, zal hen doen denken wie bleef, aan wie niet genoeg hebben. Aan wie geen geluk hebben. Ik vermoed dat het met de geluk- of genoegzoekers in ons land niet heel anders is.

Elimelech sterft. Te jong. Noömi leeft verder, zonder man, met zonen. Machlon en Kiljon trouwen. Met Orpa en Ruth. Noömi is gelukkig. Vrouwen van een ander land dan het hare, met andere gebruiken, een andere God. Wat maakt het uit, het zijn geweldige vrouwen en Noömi ziet dat. En dan sterven ook Machlon en Kiljon. Noömi blijft achter, zonder man, zonder zonen. Ruth en Orpa blijven achter, zonder man, zonder gezin.

*Lees verder op pagina 2*

Waar is God, al die tijd? Waar is de Ene? Die ze met zich meenamen? Heeft Noömi haar schoondochters over hun God verteld? Of durfde ze niet, met het noodlot zo in haar leven. Het is niet makkelijk uit te leggen, de band die je met deze God hebt. Nog steeds niet, eigenlijk. Hoe weet je dat die God van jou er is? Dat weet je meestal niet. Waar vind je die God? Beschermt God je? Noömi weet het niet. Ik blijf erbij, zegt ze. Ik kan alles verliezen, dit houd ik vast.

En dan komt de Ene weer in zicht. In een verhaal, terloops, als een roddel. Heb je het al gehoord? De hongersnood aan de andere kan van de Jordaan is over. Dan zullen die Hebreërs wel weer snel terugkeren, met hun onzichtbare God. Noömi hoort het. Dus God is er, en er is genoeg. Voor haar schoondochters kan ze niets doen, behalve loslaten. Ze moeten vooral een eigen bestaan opbouwen. Een nieuw bestaan. Een nieuwe man, alles opnieuw. Hier is niets meer, daar bijna niets, alleen haar wortels.

Haar schoondochters vergezellen haar, je laat die lieve oude schat niet alleen vertrekken. Maar als ze bij de grens komen zegt Noömi: Keer toch om, mijn toekomst is niet die van jullie, mijn land is niet jullie land. Mijn God is niet jullie God. Maar mijn God zal wel voor jullie zorgen. Zo goed als jullie zijn geweest voor mij en mijn zonen, zo zal de Ene er zijn voor jullie. Geloof me maar. Orpa neemt afscheid, heel invoelbaar. Natuurlijk blijft ze. Het is haar land. Hier liggen haar kansen op een nieuw leven. We kunnen Orpa goed begrijpen. Maar het verhaal gaat niet over Orpa, het verhaal gaat over Ruth.

En dit staat er:

*'Nee, mijn dochters, mijn lot is te bitter voor jullie; de HEER heeft zich tegen mij gekeerd.'*

*Opnieuw begonnen zij te huilen.*

*Orpa kuste haar schoonmoeder vaarwel, maar Ruth week niet van haar zijde.*

*'Kijk, je schoonzuster gaat terug naar haar volk en haar god,' zei Noömi, 'ga haar toch achterna!'*

*Maar Ruth antwoordde: 'Vraag me toch niet langer u te verlaten en terug te gaan, weg van u. Waar u gaat, zal ik gaan, waar u slaapt, zal ik slapen; uw volk is mijn volk en uw God is mijn God. Waar u sterft, zal ook ik sterven, en daar zal ik begraven worden. De HEER is mijn getuige: alleen de dood zal mij van u scheiden!'*

De woorden van Noömi zijn een liefdevol advies, met de meest verdrietige zin die je kan bedenken: 'Mijn lot is te bitter voor jullie; God heeft zich tegen mij gekeerd'. De lieflijke Noömi had de kracht om op te staan, maar meer was het niet. Het bittere lot is ook haar te zwaar.

Ruth hoort het. En zij komt in protest. Als jij gelooft dat die God van jou je verlaten heeft, dan zal een mens het niet doen! Deze vrouw gelooft niet in verlaten, en Gods willekeur. Deze vrouw gelooft in trouw en liefde. Ruth vertelt Noömi hoe het zit met God. Ze wijkt niet van haar zijde, ze hecht zich aan Noömi, zo staat het er. Jouw land is mijn land, jouw God is mijn God.

Ik dacht, is dit een verhaal over wat er overblijft als we alles achterlaten, als we alles kwijtraken? Is dit over dat wat bij ons blijft als we niet meer zo goed weten wie we zijn. En dat we dat God noemen. Het is van alle tijden. We zijn ons werk, onze vrienden, onze studie, ons slagen en ons falen. We zijn ons gezin, onze talenten. Maar wat als dat niet allemaal bij ons blijft? Omdat we verhuizen, ontslagen worden, ziek zijn, verlaten worden, ouder worden. Is er dan zoiets als een God die er nog blijkt te zijn? Die met je meegaat in je nieuwe leven, gekozen of niet? Die met je meegaat, die in je zit, kennelijk, die er voor jou is, omdat je mens bent? Die gaat waar jij gaat?

Ze gaan, met God.

En als ze aankomen in Bethlehem, de stad van David, die de zoon is van Isai, die de zoon is van Obed, die de zoon is van Ruth, is het gerstooft, de maand van het Pesachfeest.

Na verlies, na rouw, na verlaten zijn door God, komt opstaan, komt meegaan, komt samen op weg, en daar hoort het feest bij van hoop en van bevrijding.

En Ruth en Noömi vierten Pesach, met vrienden en bekenden van Noömi van lang geleden. De vrouwen naast elkaar gaan zitten. Ze zoeken steun bij elkaar, in deze oude nieuwe wereld.

Ze heffen het glas, en praten, en eten, en lachen vast ook wel.

Ze zingen en bidden. En beginnen zo aan hun nieuwe leven.

# Over Clara, Jannie en Mariann, zij in de kerk

*Door Thijs van Hoogstraten*

Een korte terugblik op een gewone dienst begin februari. Ook als je zou zeggen dat elke dienst eigenlijk al zijn eigen kleur heeft.

Want gastpredikante, Jannie Nijwening sprak, over Jezus in Nazareth. Geen enkele profeet is welkom in zijn eigen vaderstad, ofwel: wie vrijuit spreekt krijgt het lastig. Maar soms moet het. Zoals bij de Amerikaans dominee, die Trump aansprak op barmhartigheid, in de gebruikelijke dienst na zijn inauguratie. Trump was not amused, ja zelfs geërgerd. Maar Mariann Budde, 'episcopal bishop' vond dit gewoon wat zij moest doen.

En verder: onze organist speelde composities van Clara Schumann, weduwe van Robert Schumann, en zelf een fameus pianiste en bijna-activiste avant la lettre.

Kortom, drie vrouwen bepaalden deze dienst. In onze vrijzinnige traditie is dat niet opvallend of ongewoon. De grote debatten over vrouwen en mannen liggen ruimschoots achter ons, zou je kunnen denken. Maar toch, hier waren drie vrouwelijke stemmen aan het woord, we hoorden van ze en over ze.

Driemaal een eigen geluid en toch een gewone dienst? Peinzend stond ik weer op straat; om nog eens over na te denken!

“Drie vrouwen bepaalden deze dienst. In onze vrijzinnige traditie is dat niet opvallend of ongewoon.”

## Precies Goed

*Gedicht van Babs Gons*

*Soms wil je gewoon je hoofd  
op de aarde leggen,  
je vuist naar de hemel heffen,  
de tranen laten komen en zeggen:  
het is zeker omdat ik zwart, wit, vrouw,  
dik, dun, te groot, te klein,  
te lief, onaardig,  
omdat ik lelijk, eerlijk,  
direct, poëtisch, welbespraakt,  
te zichtbaar, onzichtbaar,  
kwetsbaar,  
onbegrepen, geprezen  
arm, trots en confronterend ben?  
Daarom zeker!*

*En dat de aarde je dan met  
haar zachte handen  
Heel voorzichtig omhoog duwt,  
Je op de wang kust en fluistert;  
Het is omdat je zo ontzettend mens bent.  
Niet te veel, niet te weinig,  
gewoon genoeg mens.  
Net zo mens als andere mensen.  
Precies goed.*

# Vrouwen van Amsterdam - een ode

Door Joke van der Heide

**“De vrijheid van onze stad meten we ook af aan de vrijheid van vrouwen”. Zo sprak burgemeester Halsema bij de opening van deze tentoonstelling. De tentoonstelling is een cadeau aan de stad die haar 750ste verjaardag viert.**

Ik was er op een koude heldere dag en werd verwarmd door een mooi vormgegeven tentoonstelling die wat betreft inhoud interessant en divers is en mij beweegt tot opstaan. Ja, wat is er veel voor vrouwen ten goede veranderd en wat hebben vrouwen hier hard voor gestreden. En ja wat is er nog veel te doen, zegt Halsema in haar speech; vorig jaar werden 43 vrouwen door hun mannelijke partners vermoord. Er waait een extreem conservatieve wind zoals de influencer Andrew Tate die verkondigt dat vrouwen terug moeten naar de 19de eeuw. Ook radicaal rechts en religieus fanatisme bedreigen de verworven rechten.

Vrouwenhaat heeft vele gezichten. Vrouwen van kleur worden in het politiek debat extra hard aangepakt bijvoorbeeld.

Vrouwen zijn in de geschiedenis vaak onderbelicht gebleven. Deze tentoonstelling zet vrouwen van Amsterdam in het licht door middel van archiefmateriaal, foto's, verhalen en voorwerpen. Ook hebben diverse kunstenaars vormgegeven aan dit thema.

Er zijn odes aan Sylvana Simons, Joke Smit en vele anderen. Ook Aagje Deken wordt genoemd. Marita Mathijssen verwoordt haar ode aan Aagje die het opneemt voor haar vriendin Betje Wolf: “Je verdedigde haar: ook in het openbaar, je nam de pen op als zij aangevallen werd en schreef daar tegenin”

Aan het eind van de tentoonstelling kun je zelf een ode schrijven aan een Amsterdamse vrouw. Er is zoveel te beleven daar in het museum aan de Amstel dat ik zeg: ga er heen!



Tentoonstelling in het H'art Museum t/m 1 juni te zien



Sylvana Simons

“Vrouwen zijn in de geschiedenis vaak onderbelicht gebleven. Deze tentoonstelling zet vrouwen van Amsterdam in het licht.”

# Bedtijdverhalen voor rebelse meisjes

Door Albertine Wendte-Voncken

In de maand van de internationale vrouwendag wil ik ook even stilstaan bij de rol van vrouwen in kinderboeken. Hoewel ik zelf niet een groot gemis ervaren heb in mijn kinderboeken. De eerste hoofdpersonen waar ik aan dacht waren Ronja de Roversdochter, Pipi Langkous, Mary Lenox (uit De Geheime Tuin) en de niet zo feministische, maar door mij erg geliefde serie van Laura Ingalls Wilder (o.a. Het Kleine Huis op de Prairie). Vervolgens bedacht ik nog veel meer boeken met mannelijke hoofdpersonen.

Janice McCabe van Florida State University besloot diezelfde vraag te onderzoeken en keek naar 6000 kinderboeken, die in de 20e eeuw gepubliceerd werden. In 57% van de kinderboeken die per jaar worden gepubliceerd, zijn mannen de hoofdpersonen, terwijl slechts 31% vrouwelijke hoofdpersonen heeft. Ook tussen mannelijke of vrouwelijke dieren zit een duidelijk verschil van 23 versus 7,5%. Opvallend is dat het niet een lineaire lijn is door de eeuw heen. Uiteraard ontstaat er meer gelijkheid in de laatste drie decennia, maar ook de

eerste drie decennia is er meer gelijkheid. Daar tussenin van de jaren dertig tot de jaren zeventig neemt de ongelijkheid toe.

Niet alleen in de kinderboeken, maar ook in de algemene media is er minder representatie van vrouwen dan van mannen. Een vrouwelijke auteur, Elena Favilli en haar toenmalige partner Francesca Cavallo wilden een boek schrijven over vrouwelijke rolmodellen en begonnen een crowdfunding om hun boek te financieren. Ze hadden gedacht voldoende op te kunnen halen, maar hun doel van \$ 40.000 werd ruimschoots overschreden en bracht meer dan \$ 675.000 op.

Het boek wijdt één "spread" aan het verhaal van één vrouw. Op de linker pagina staat een verhaaltje en op de rechter pagina een illustratie met een uitspraak van de vrouw. De illustraties zijn gemaakt door 60 vrouwelijke kunstenaars. De vrouwen hebben verschillende achtergronden en komen uit verschillende tijdperken. Ze zijn cultureel divers en hebben een grote verscheidenheid aan beroepen.



De verhaaltjes worden geschreven als kleine sprookjes: Er was er eens... In China leefde... In een land waar fabelachtig veel goud werd gevonden, leefde eens een stoere koningin... Ze beschrijven onder andere wetenschappers, atleten, strijders en activisten. Voorbeelden van vrouwen zijn: Malala Yousafzai, Frida Kahlo, Michelle Obama, Jane Goodall en Ruth Bader Ginsburg. De verhaaltjes zijn makkelijk leesbaar en ongeveer 250 woorden lang. Perfect om voor het slapengaan voor te lezen vanaf een jaar of zes of zelf te lezen vanaf een jaar of negen, zowel aan meisjes als aan jongens.

De illustraties zijn zeer gevarieerd, maar opvallend genoeg is er toch een cohesie. Misschien omdat het grootste deel van de vrouwen alleen met hoofd en schouders is afgebeeld of omdat in het kleurgebruik vaak met donkere en aardse tinten wordt gewerkt.

Over de wereld zijn er 1 miljoen boeken van verkocht in 47 talen. Er kwam een tweede boek dat het snelst gefinancierde boek via crowdfunding werd. Later volgden meer boeken, ook van andere auteurs, over black girl magic, immigranten, jongens die anders durven zijn en inclusieve sprookjes. Die laatste hebben wij ook in Nederland met de sprookjes van Janneke Schotveld waarover ik eerder schreef.

Het eindigt met twee lege pagina's om je eigen verhaal te schrijven en je eigen portret te tekenen. Misschien is dat wel mooi om eens bij stil te staan, zeker in deze tijd: wat is jouw verhaal?



Elena Favilli, Francesca Cavallo e.a. *Bedtijdverhalen voor rebelse meisjes*, De Vrije Uitgevers. € 22.50.

# Femina Muller en de kinderopvang in de 19e eeuw

Door Mieke Krebber

**Rond 1800 was de Industriële Revolutie in volle gang. Er waren veel arbeidskrachten nodig. Mannen en vrouwen vonden in de verschillende bedrijfstakken werk. Daardoor was er behoefte aan kinderopvang.**

Aanvankelijk was de opvang slecht georganiseerd. Er waren grote misstanden: soms lagen dertig baby's samen in een bedstee. Er heersten besmettelijke ziektes, kortom van goede hygiëne was geen sprake. In 1847 werd de Vereniging tot Verbetering van kleine-kinderbewaarplassen opgericht door een aantal sociaal bewogen heren. Zij kwamen tot het besef dat een dergelijke taak meer geschikt was voor dames, dus vertrouwden zij in 1872 de vereniging toe aan een aantal dames uit de gegoede burgerij. Een van die dames was Femina Muller.

Femina Geertruida Henrietta 'Mientje' Muller, was de dochter van Samuel Muller, predikant in Amsterdam sinds 1814 en later hoogleraar aan het Doopsgezind Seminarium. Hij werd wel de Meniste Paus genoemd. Mientje was het jongste kind, geboren in 1826. Het gezin bestond uit acht kinderen, vijf jongens en drie meisjes. De oudste, Christiaan Lodewijk was de zoon van Femina Mabé, de vrouw van Samuel Muller met wie in hij 1812 trouwde. Zij was eerder getrouwd geweest met Johan Marie Loder, die in 1809 was overleden. Bij de doop van Christiaan Lodewijk Loder in 1826 werden de getuigen, Samuel en Femina Muller, aangeduid als vader en moeder.

*Ingang Vinkenstraat 39, met Femina's naam boven de deur.*

Femina Geertruida Henrietta was naar keurige meisjesscholen geweest. Op 15-jarige leeftijd verliet zij de school. Op haar achttiende raakte ze betrokken bij de Louise-krans, die kinderopvang organiseerde. Zij begon kleren te maken voor de arme kinderen die daar werden verzorgd. Het parool van de familie Muller was: 'woeker met je talenten, pak je kansen en maak je verdienstelijk voor de samenleving'. Femina werd dus uitgenodigd om zitting te nemen in het bestuur van de Vereniging. De vereniging startte een bewaarplaats in de Vinkenstraat 39-41.

Elke bewaarplaats had een inwonende directrice en een aantal betaalde helpers. De bijdrage van de moeders was 7 cent per dag. De rest van de kosten



werd betaald uit particuliere giften. De enige eis was dat de kinderen waren ingeënt tegen pokken.

Later kwam er nog een aantal bewaarplaatsen bij, b.v. in de Van Ostadestraat, de Hugo de Grootstraat, aan de Ruysdaelkade en aan de Nassaukade en ook een in Noord aan de Wingerdweg. In de 1e Van Swindenstraat 42 staat in de gevel nog steeds 'kleine-kinderbewaarplassen'. Dit laatste pand is speciaal voor die functie gebouwd in 1891 door architect Coenraad Wiegand. Op de eerste verdieping was de woning van de directrice.

Deze architect heeft ook een paar van de andere bewaarplaatsen gebouwd of panden omgebouwd tot bewaarplaats. Een aantal van deze gebouwen functioneert nog steeds als kinderopvang, onder een andere naam.

Femina Muller was een goede organisator. Ze was verantwoordelijk voor de kleding van de kinderen: ze kocht de stoffen en de wol in. De bewaarplaatsen waren geopend van 6.30 – 20.30 uur voor kinderen van zes maanden tot vier of zes jaar. Ooit was er discussie of kinderen van moeders met een onzedelijke levenswandel wel konden worden geplaatst. Femina: "wat is onzedelijk?" Alle kinderen waarvoor werd betaald (zeven cent) werden opgenomen. Ze organiseerde een Sinterklaasfeest voor 300 kinderen; ze haalde daartoe





Tekening door Henriette de Vries van de bewaarplaats in de Vinkenstraat (1915)

zoveel speelgoed en kleren op dat ze dat feest nog twee keer kon herhalen. Ook introduceerde zij de kerstboom in de bewaarplaatsen. In 1890 werd een groot Sinterklaasfeest gevierd in het Paleis voor Volkslijt voor 3.500 kinderen.

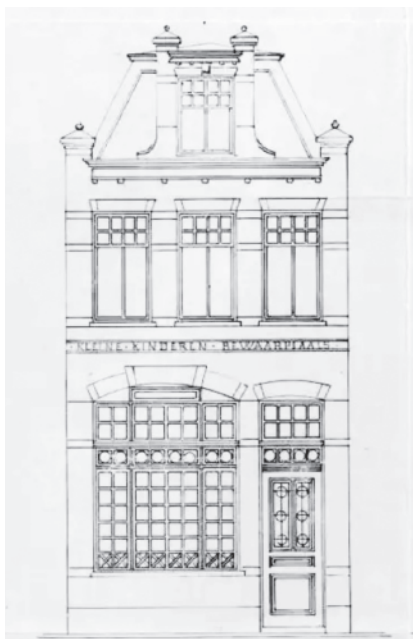
Bij haar afscheid als voorzitter van de Vereeniging in 1897 werd de bewaarplaats in de Vinkenstraat naar haar

vernoemd. Het gebouw in de 1e Van Swindenstraat is begin jaren '70 afgekeurd als kinderbewaarplaats. In 1971 is het gebouw verkocht. Tegenwoordig is daar een metaalhandel gevestigd.

Femina woonde haar hele leven bij haar ouders in het huis op Heerengracht 412, waar zij met haar, eveneens ongetrouwde zuster Margaretha, haar

ouders verzorgde. Na het overlijden van haar moeder in 1870 en haar vader in 1875 woonde ze met haar zuster in de P.C. Hoofdstraat 112. Zuster Margaretha overleed in 1904. Femina in 1909; zij ligt begraven op de Ooster Begraafplaats.

Een vrouw die we op Internationale Vrouwendag zeker moeten gedenken.



*Bronnen:*

*Ons Amsterdam, 72(2022.10) p. 16-17, 19*  
*Stadsarchief Amsterdam*  
*M. van der Linde, in Biografisch Portaal*  
*Genealogie van Samuel Muller*  
*En internetbronnen via*  
*Kinderbewaarplaatsen, Femina Muller,*  
*familie Loder etc.*

*Ontwerp van de voorgevel*  
*van de kinderbewaarplaats*  
*en voordeur aan de*  
*1e Van Swindenstraat.*

# Vrijheid mag wat kosten

Door Lydia Rood

**Vleugels.** Een megafoon. Een motorfiets.  
**Recht** om te blijven en te gaan en staan.  
**In** te keren, of juist uit zijn bol te gaan.  
**Ja** zeggen, of nee. Tegen alles. Tegen niets.  
**Hevig** zweten, knoflook eten, of leverworst.  
**En** dat geen vrouw naar veiligheid of kennis dorst.  
**In** gebed: kin op de borst of gat omhoog.  
**Dat** ieder zelf mag weten welke jurk hij kiest...

**Mogen.** Als begrip razend populair,  
**Al** slaat het vooral op mij. Je weet wel: ik  
**Gun** jou wat minder dan jij mij. Da's fair.

**Willen.** Zelfs voor doodnormale mensen geldt:  
**Als** ik wat wil, wordt uitstel niet geduld,  
**Trekt** respect toch net wat minder dan geweld.

**Kogels en bommen, mitrailleurs en drones -**  
**O,** voor gezichten ben ik blind, ik schiet  
**Stippen** op het scherm, en ik een held.  
**Tranenvloed, pop** in het puin, kinderbloed,  
**Een** moeder aan een graf; ik zie het niet,  
**Noch** wat verloren gaat: een groter goed.

## Psalm 118.8-9

(De Nieuwe Bijbelvertaling)

*Beter te schuilen bij de HEER  
Dan te vertrouwen op mensen.  
Beter te schuilen bij de HEER  
Dan te vertrouwen op mannen met macht.*

(keuze: Mieke Krebber)



## Jan Mankes (1889-1920) Tentoonstellings- tweeluik

**'Mooie dingen zijn zoo eenvoudig, eenvoudig als  
mooie levens zijn'**

Nog tot 22 juni 2025

Museum Belvédère:

Jan Mankes: uiting geven aan geestelijk leven  
Museum Arnhem legt de nadruk op een overzicht van  
Mankes' werk en brengt dat in relatie tot werk van  
tijdgenoten; kunstenaars die hem inspireerden en  
kunstenaars die op hun beurt inspiratie vonden  
in zijn werk.

(Jan Mankes was de echtgenoot van Annie Zernike,  
de eerste vrouwelijke doopsgezinde predikant.)

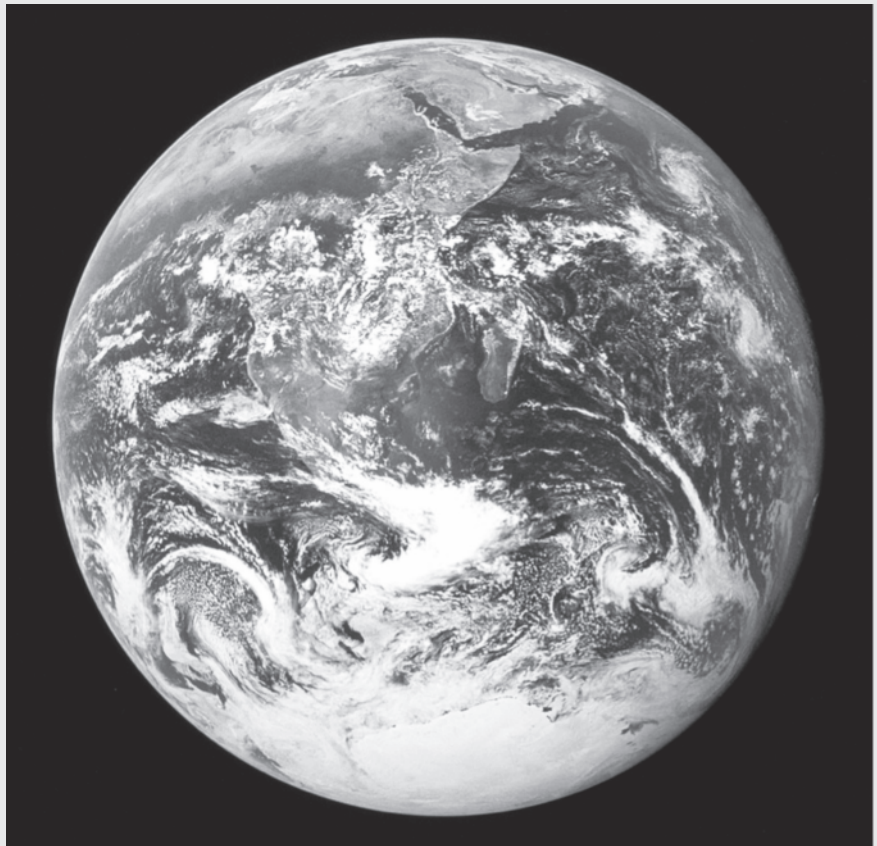
# Moeder Aarde

Door Karen Lammers

Recent werd het gedicht 'Precies goed' van Babs Gons tweemaal in het Meerpad voorgelezen en beide keren maakte de tekst indruk. Met name de strofe over de troostende omarming van de aarde vond ik ontroerend. Later zag ik de bezielende documentaire 'Earth Story' door Aubrey Manning, die op weer andere manier onze verbondenheid met de aarde toont.

Moeder Aarde, zo gelijk en toch zo anders dan de andere planeten van ons zonnestelsel. Als deel van het zonnestelsel is ze ontstaan uit sterrenstof. En net als de andere planeten heeft ze regens van inslaande meteorieten ondergaan, een paar miljard jaar geleden. Maar ergens in de loop der tijd hebben de dichtbijgelegen planeten Mars en Venus en zij een geheel eigen en andere ontwikkeling doorgemaakt. Terwijl Mars nu onleefbaar ijskoud is en Venus kokendheet, is Aarde leefbaar, precies goed.

De verschillende landschappen herbergen de geschiedenis van de aarde. Door de aarde te lezen, door kijken, voelen en meten, wordt die geschiedenis ontrafeld. De gesteenten in deze landschappen vertellen over processen die de aarde en het leven op aarde hebben vormgegeven aan de hand van hun samenstelling zoals de aan- of afwezigheid van mineralen, van specifieke fossielen, van patronen van waterbubbels of modderringen. Rotspartijen met alternerend verticale en horizontale lagen, rotsen bedekt met een roestlaag, zwerfkeien, meteorieten, steenkool, stromatolieten en vulkanische activiteit op land of hete geisers diep in de oceaan. Alle dragen zij bij aan kennis, die doet beseffen hoe bijzonder de aarde is en waarom zij is zoals zij is.



De Aarde is als een levend organisme, voortdurend in beweging door de binnenste vurige krachten die haar vormen. Door vulkanische activiteit werd lava uitgestort, kwam hitte vrij en condenseerde waterdamp bij afkoeling tot water. Een paar miljard jaar geleden vulden vulkanen en ondiepe oceaan haar oppervlak. Vanuit een langgerekte, vulkanisch gevormde bergketen op de oceanobodem bewegen stukken aardoppervlak, de zogenaamde tektonische platen, langzaam uit elkaar. De aardkorst groeit aan doordat het van onder het aardoppervlak opkolkende en vervolgens afkoelende magma de ruimte opvult, die ontstaat door het wegschuiven van de platen. En aardkorst verdwijnt door subductie, een proces waarbij naar elkaar toe bewegende platen langs en onder elkaar schuiven, de diepte van de aarde in, om via vulkanische activiteit, in een cyclus van rots, water en koolstofdioxide – en daarmee temperatuur – regulatie.

Wat de Aarde zo anders maakt dan Mars en Venus, zijn juist deze kenmerken van bewegende platen, het circuleren van stenen en de aanwezigheid van water. Maar ook de zwaartekracht en de draaiing van de aarde doen ertoe, waardoor zij in haar positie blijft en seizoenen kent. En hoewel de zon steeds warmer wordt, is het de gelijkmatige temperatuur van de aarde door dit systeem van koolstofdioxide regulatie, die haar voor oververhitting behoedt. Dat komt mede door levende organismen op aarde, die koolstofdioxide opnemen en insluiten en haar koel houden. Zo zijn de indrukwekkende krijtrotsen die voor je opdoemen als je Engeland nadert, van belang voor opname van koolstofdioxide uit de atmosfeer en zo zetten planten door middel van fotosynthese koolstofdioxide om in zuurstof. En zo is ons leven onlosmakelijk verbonden met de aarde, die Manning met recht 'ons wonderbaarlijke thuis' noemt.



## Uit de kerkenraad

De afgelopen vergadering is wederom gesproken over invulling van bestuurlijke taken. We willen graag nogmaals benadrukken dat we op zoek zijn naar mensen die interesse hebben in een interessante en leerzame bestuurszaak. Hebt u belangstelling, neem dan contact op met Henk Leegte, Ineke Voncken, Mieke Hoogvliet of Marion Slotboom. Zij vertellen u graag meer over de mogelijkheden.

Voorts vestigen wij graag de aandacht op een aantal activiteiten die in de komende maanden zullen plaatsvinden. Op **2 maart** vindt er een **open podium** plaats in de Singelkerk. Het idee is ontstaan vanuit de muziekcommissie. *Zie elders in dit blad.*

Op **17 maart** is de **afscheidsreceptie** voor Chris van Eeghen, Ron Nieuwenhuis en Theo Elshof. *Zie hieronder.*

Wat de **Zurich reis**, die ter ere van 500 jaar anabaptisme wordt georganiseerd en waarvoor ongeveer 60 gemeenteleden zich hebben opgegeven, betreft, herinneren we u eraan dat op **5 april** er een informatiebijeenkomst is over de historische context van de feestelijkheden. Iedereen die daarin geïnteresseerd is, kan de bijeenkomst bijwonen.

Het **Second Sundays initiatief** is goed van start gegaan. De eerste bijeenkomsten zijn positief ontvangen. Dit initiatief biedt Engelstalige en meertalige diensten en bijeenkomsten aan expats in Amsterdam vanuit een Doopsgezind/vrijzinnig perspectief. We hopen hiermee expats die langere tijd in Amsterdam verblijven aan onze gemeente te verbinden. In november van dit jaar wordt op basis van evaluatie besloten of het initiatief zal worden gecontinueerd.

Vanuit het **Rijpenhof** is een aantal veranderingen te melden. Er zijn twee nieuwe beheerders aangenomen. Ook is er een nieuwe hofraad.

Een nieuwe ontwikkeling, die we op dit moment testen, is de invoering van de **Doopsgezind Amsterdam-app**, die elk lid of vriend van de Doopsgezind Amsterdam op de telefoon kan downloaden. De app zal worden gebruikt om activiteiten van de kerk op te nemen en om leden en vrienden met elkaar te verbinden. Het is een al bestaande app, die al langer en met succes wordt gebruikt bij onder meer Doopsgezind Utrecht. We houden u de komende tijd op de hoogte over ontwikkelingen op dit vlak.



### UITNODIGING Afscheidsreceptie

Chris van Eeghen, Ron Nieuwenhuis &  
Theo Elshof

Na jaren van toewijding, inzet en waardevolle samenwerking nemen Chris van Eeghen, Ron Nieuwenhuis en Theo Elshof binnenkort afscheid. Chris was bijna 50 jaar actief als bestuurder, de laatste decennia als voorzitter van het bestuur van de Stichting Beheer Doopsgezind Amsterdam.

Ron Nieuwenhuis was ruim 25 jaar de bouwheer van onze gemeente die onderhoud en restauraties van onze hofjes en vermaningen heeft geleid.

Theo Elshof was 10 jaar lang onze vaste meester timmerman. Dankzij hem is het timmerwerk, vooral het eikenhouten interieur van onze schuilkerk in goede staat gebracht.

Chris, Ron en Theo hebben zich jarenlang ten volle ingezet voor het Amsterdamse Doopsgezind Erfgoed en zijn gebruikers/bewoners.

Dit bijzondere moment vieren we graag samen met u tijdens een feestelijke borrel.

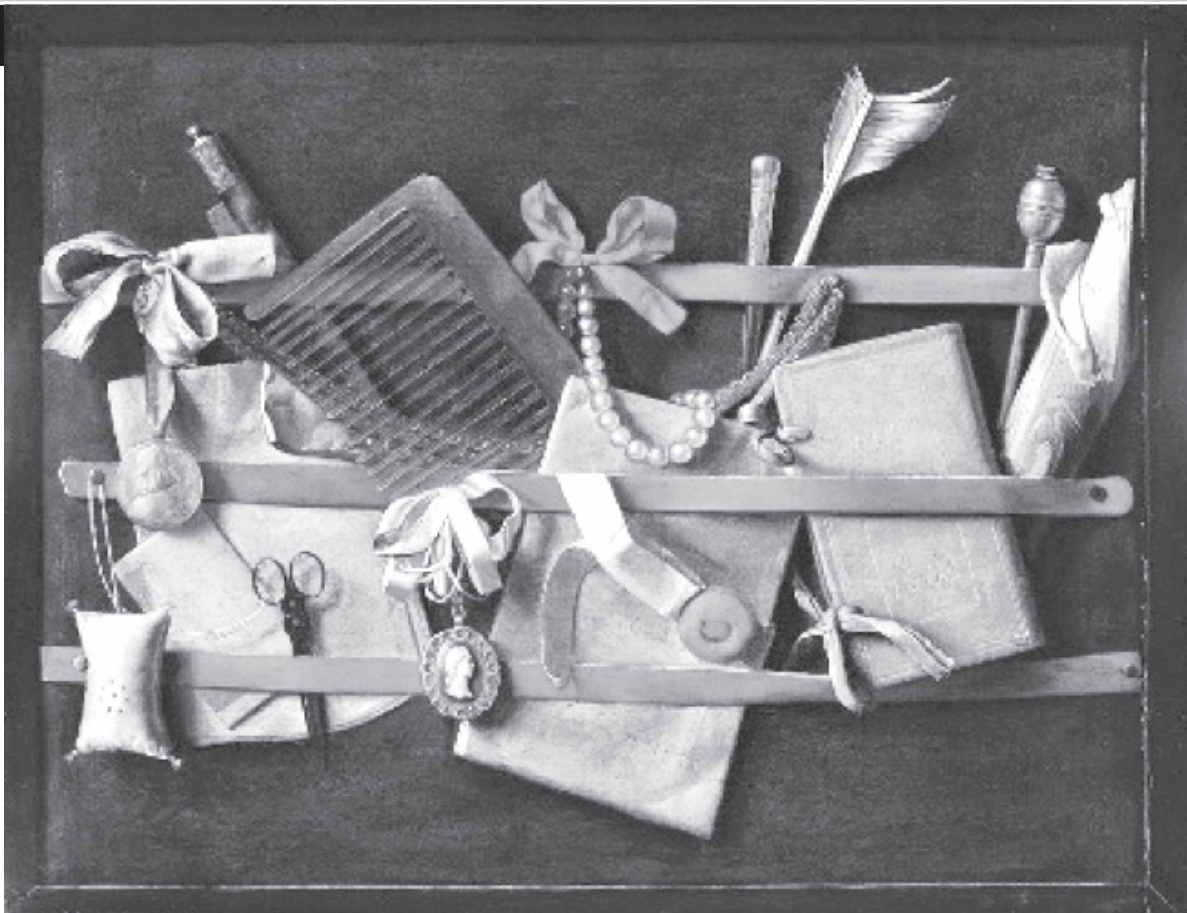
U bent van harte uitgenodigd!

**Datum:** 17 maart

**Tijd:** 17:00 - 19:00 uur

**Locatie:** Singelkerk, Singel 452

Graag RSVP vóór 1 maart via: [info@vdga.nl](mailto:info@vdga.nl) /020-623 4588



*Trompe l'oeuilstillevan van een brievenbord, 1664, Dordrechts Museum*

# De illusionist Samuel van Hoogstraten

*Door Thijs van Hoogstraten*

**Jazeker, beste lezer.**

**Deze 17e eeuwse schilder (1627-1678), leerling van Rembrandt, was een oom van mij. Maar dat terzijde.**

Want ik schrijf dit, omdat er op dit moment een fraaie tentoonstelling gaande is van zijn werk in het Rembrandthuis in Amsterdam. In het huis waar hij in zijn jonge jaren les had van de grote meester in de periode 1642 tot 1648.

Samuel groeide op in Dordrecht, in een doopsgezinde familie. Na zijn terugkeer daar werd hij gedoopt in 1648 en trad hij toe tot de doopsgezinde gemeente, die hem eerder al tot veel steun was geweest. Uit zijn Amsterdamse tijd zijn over zijn kerkelijk leven overigens geen sporen te vinden. Maar toen hij in 1656 in Dordrecht in het huwelijk trad met een gereformeerd meisje, heeft hij, naar verluidt, de kerk moeten verlaten. Samuel heeft bij dit alles veel gereisd, eerst naar Wenen en Italië, later naar Londen.

Zijn werk omvatte meerdere genres, zoals landschappen, interieurs en portretten in opdracht. Naast dit alles schreef hij een famous leerboek: *Inleydinge tot de hooge schoole der schilderkonst: anders de zichtbaere werelt*.

Maar ook legde hij zich toe op de kunstvorm 'trompe l'oeuil' (gezichtsbedrog, net echt). Op de tentoonstelling zie je daar mooie voorbeelden van. Alles bij elkaar een sprekende expositie. Van harte aanbevolen, zelfs als ik niet een beetje bevooroordeeld zou zijn.

*De illusionist. Samuel van Hoogstraten.  
Rembrandthuis, Jodenbreestraat 4, Amsterdam.  
Nog tot en met 4 mei 2025.  
Dagelijks geopend, 10-18 uur*



### Klinkende Zondag: Muziek in de Gemeente

Op **zondag 2 maart** 2025 organiseren we een speciale muziekmiddag na de kerkdienst. Na een gezamenlijke lunch geven we het muzikale talent binnen onze gemeente een podium.

Gemeenteleden en vrienden zijn van harte uitgenodigd om hun muzikale talenten te delen, zowel solo als in groepsverband. Ook pianisten zijn welkom om een muziekstuk op ons orgel te spelen.

*Wil je meedoen? Meld je dan aan bij onze organist, Jeroen Koopman, via [jeroenkoopman@live.nl](mailto:jeroenkoopman@live.nl).*



### Johannes Passion

**9 maart 15.30 - 17.30 uur in de Singelkerk**  
Het Bach Ensemble Amsterdam, onder leiding van Paulien Kostense, brengt een van de meest aangrijpende werken uit de barokmuziek: J.S. Bach's Johannes Passion. Met deze uitvoering brengt het Bach Ensemble Amsterdam een intense en meeslepene interpretatie van een van Bachs grootste meesterwerken, die zowel de ziel raakt als tot nadenken stemt.

#### Solisten

Sopraan – Elvire Beekhuizen  
Alt – Emilie Wijers  
Tenor – Chris Postuma  
Bas – Michiel Meijer  
Evangelist – Stephan Adriaens  
Christus – Robbert Muuse  
Gamba: Anna Lachegy

*NB: Dit concert heeft geen pauze!  
Kaarten: zie website [Doopsgezindamsterdam.nl](http://Doopsgezindamsterdam.nl)*

### Second Sunday Multilinguale Viering en Potluck Lunch

**9 maart, Singelkerk, 11.45 - 14.30 uur**

Een viering van muziek, gebed en Schrift (ongeveer een half uur), waarin we stilstaan bij het thema van gemeenschap en verbondenheid. Dit is een gelegenheid om samen in een ontspannen sfeer te reflecteren en in gebed en muziek te delen.

*Voor vragen: [n.schroedervantschip@doopsgezindamsterdam.nl](mailto:n.schroedervantschip@doopsgezindamsterdam.nl)*

### Uitnodiging: Afscheidsreceptie

op maandag **17 maart in de Singelkerk van 17.00 tot 19.00 uur**  
Chris van Eeghen, Ron Nieuwenhuis en Theo Elshof.  
U bent van harte uitgenodigd!

*R.S.V.P. voor 1 maart via [info@vdga.nl](mailto:info@vdga.nl) of 020-6234588.  
De Kerkenraad*

### De Vrijzinnige Lezing 2025 met Claartje Kruijff

Op **vrijdag 21 maart** verzorgt theologe Claartje Kruijff in de Geertekerk te Utrecht de Vrijzinnige Lezing. De voormalige theoloog des vaderlands zal in de lezing verkennen hoe we in de huidige tijd ons kunnen verhouden tot het mysterie van ons bestaan.

Claartje Kruijff (1971) is psycholoog en theoloog. In een vorig leven werkte ze als consultant in Amsterdam en in Londen. Tegenwoordig is ze predikant in de Geertekerk in Utrecht. In september 2024 verscheen haar derde boek: Een God die in mij gelooft, richting en rust in een wereld zonder zekerheid.

Over de lezing 'De x-factor van de vrijzinnigheid' zegt Claartje: 'In een God als Almachtige, Allesbepalende en Alleswetende Regisseur ergens daarboven geloven de meeste mensen tegenwoordig niet meer.'

*Geertekerk, Utrecht; 20.00-21.30 uur  
Kaarten zijn te bestellen via [www.devrijzinnigelezing.nl](http://www.devrijzinnigelezing.nl)*

## Jansoniuslezing 2025

Op **28 maart** vindt de 10e Jansoniuslezing plaats in de Singelkerk. De spreker dit jaar is dr. Mario Cams, universitair hoofddocent aan de KU in Leuven. Kaarten die in de zeventiende eeuw geproduceerd werden door Europese missionarissen in China bekleedden een belangrijke rol in de geschiedenis van de cartografie. Jezuiten zouden eenzijdig vanuit Europa "wetenschappelijke" cartografie binnengebracht hebben in Azië. In deze lezing de vraag om: hoe verrijkte de Chinese cartografie Europese kaarten?  
Tijd: 14.30-17.00 uur.

---

## Menno Simonslezing: Irene van Staveren

Zaterdag **29 maart 2025** zal in de Arboretumkerk in Wageningen prof. dr. Irene van Staveren de Menno Simonslezing verzorgen: 'Op weg naar een gemeenschapseconomie'. Prof. dr. Irene van Staveren is hoogleraar economie aan het Institute of Social Studies van de Erasmus Universiteit Rotterdam. Van Staveren zal spreken over de markt, de overheid en de kracht van de gemeenschap. Wat is de ideale balans?

---

## Salonconcert Rosanne Philippens

Zondag **30 maart 2025, 16.00-18.00 uur** in de Singelkerk Salon #11: Invloeden in Nederlandse muziek  
Nederlandse muziek van: Theo Loevendie, Ton de Leeuw, Willem Wander van Nieuwkerk, Jan Peter de Graaff, Thomas Beijer en nog veel meer!  
Voor kaarten: zie website [doopsgezindamsterdam.nl](https://doopsgezindamsterdam.nl) onder Lees verder.

---

## Dopersgesprek op bezoek in het Holocaust Museum

**1 april, 14-15 uur.** Nader bericht volgt.



## Singelkerkconcert Intercontinental Ensemble

**Singelkerk, 6 april, 16.00 - 17.00 uur.**

Beethovens vijfde symfonie in een intieme setting.  
Nog directer, nog energieker, nog spannender.  
In dit programma brengt IntEns een bewerking van de beroemdste symfonie ter wereld: Beethoven's vijfde symfonie. In hun uitgekleeede versie staat niet een anoniem orkest, maar negen individuen die samen elke noot met volle overgave spelen.

Daarnaast de wereldpremière van hun bewerking van Franck's "Prélude, Fugue et Variation", samen met organist Jeroen Koopman.

*Kaarten: zie [doopsgezindamsterdam.nl](https://doopsgezindamsterdam.nl) onder Lees verder.*

## Het team



**Essemie van Dunné**  
voorganger, jongeren-  
en opbouwwerker  
in Noord  
t 06 48 35 07 25  
e.vandunne@  
doopsgezindamsterdam.nl



**Joke van der Heide**  
jongerenwerk  
t 06 17 96 43 71  
j.vanderheide@  
doopsgezindamsterdam.nl



**Henk Leegte**  
predikant  
t 06 45 62 62 70  
h.leegte@  
doopsgezindamsterdam.nl



**Ewoud Roos**  
predikant  
t 06 34 11 50 00  
e.roos@  
doopsgezindamsterdam.nl



**Liliane van der Steur**  
jeugdwerker  
t 06 21 39 75 44  
l.vandersteur@  
doopsgezindamsterdam.nl

## Maart

• zo 2 mrt	Klinkende zondag	Singelkerk	11.45
• za 8 mrt	Koorrepetitie	Singelkerk	10.30
• zo 9 mrt	Multilinguale Viering en Potluck	Singelkerk	11.45
• zo 9 mrt	Johannespassion	Singelkerk	15.30*
• za 15 mrt	Koorrepetitie	Singelkerk	10.30
• di 18 mrt	Kring Psalmen, o.l.v. M. Krebber	Singelkerk	14.30
• vr 21 mrt	Vrijzinnige lezing; Cl. De Kruyff	Geertekerk,	Utrecht*
• za 22 mrt	Koorrepetitie	Singelkerk	10.30
• do 27 mrt	Bijbelaars o.l.v. E. Roos	Singelkerk	11.00
• vr 28 mrt	Jansoniuslezing; Cartografie China	Singelkerk	14.30*
• za 29 mrt	Menno Simonslezing	Wageningen*	
• zo 30 mrt	Salonconcert	Singelkerk	16.00*
• di 1 apr	Dopersgesprek: bezoek	Holocaustmuseum	14 - 15 uur
• za 5 apr	Koorrepetitie	Singelkerk	10.30
• zo 6 apr	Concert Internationaal Ensemble	Singelkerk	16 - 18*

\*Zie voor meer informatie elders in dit blad

## Boeken in de aanbieding

Wegens verhuizing heeft Thijs van Hoogstraten ca. 80 theologische boeken in de aanbieding,

Contact: Thijs van Hoogstraten  
Van Eeghenstraat 13-huis, Amsterdam  
020-6714474, mhoogstr@chello.nl  
liefst voor 20 maart

# Collectebestemmingen maart

## 2 maart – Vereniging Paardrijden Gehandicapt

PWA (Prins Willem-Alexander) Manege is de plek waar de Vereniging Paardrijden Gehandicapt haar activiteiten organiseert. De manege is gevestigd aan de Loosdrechtreed 9, 1108 AZ Amsterdam Zuid Oost  
*Rekeningnummer: NL88 INGB 0005 0720 21 t.n.v. Prins Willem Alexander Manege.*

## 9 maart – 'Uit het Krijt'

Met het project 'Uit het Krijt' worden kwetsbare mensen met beperkte schulden (maximaal € 5.000) geholpen bij het simpel en snel aflossen van schulden. In de meeste gevallen komt deze groep met beperkte schulden niet in aanmerking voor een schuldhulpverleningstraject, dat overigens drie jaar duurt. Maar omdat er niet afgelost of betaald kan worden lopen de schulden snel enorm op vanwege opgelegde boetes en opgelegde kosten voor deurwaarders. Nadat er aan een aantal criteria is voldaan, worden de schulden binnen vier weken door het project 'Uit het Krijt' afgelost, waarbij vervolgens altijd afspraken gemaakt worden en begeleiding wordt gegeven om niet opnieuw schulden te krijgen. Op deze manier kunnen mensen hun leven weer snel op orde krijgen.  
*Rekeningnummer: NL79 TRIO 0379 3155 64 t.n.v. Regenbooggroep t.b.v.*  
*"Uit het Krijt"*

## 16 maart – Broederschapscollecte t.b.v. St. Menno Simons Monumenten Friesland (SDMF)

De Stichting Menno Simons SDMF draagt zorg voor de openstelling en het dagelijks beheer van het schuilkerkje in Pingjum (de Fermanje) en voor het beheer van het Menno Simons-monument en het contourenkerkje in Witmarsum.  
*Rekeningnummer: NL31 RABO 0141 9641 38 t.n.v. Stichting Menno Simons SDMF*

## 23 maart – Harriet Tubmanhuis

Het Harriet Tubman Huis (HTH) is een kleinschalige, persoonlijke opvang die tijdelijk onderdak en begeleiding biedt aan ongedocumenteerde vrouwen en hun kinderen in Amsterdam Zuid-Oost. De bewoonsters verblijven bij het HTH in hun afwachting op een verblijfsvergunning, omdat ze vanwege onzes inziens beter niet in een AZC kunnen blijven of daar geen recht op hebben in verband met het afwachten van een beroep.  
*Rekeningnummer: NL10 INGB 0008 3306 85 t.n.v. Harriet Tubman Huis*

## 30 maart – Stoelenproject

Het Stoelenproject is de meest laagdrempelige avond- en nachtopvang van Amsterdam. De opvang is sober, maar veilig, warm en gratis. Elke avond en nacht verblijven er 50 daklozen in onze opvang aan de Marnixstraat. Van 15 september tot en met 30 april realiseren we sinds 1989 ieder seizoen weer 12.000 overnachtingen met 90 vrijwilligers.  
*Rekeningnummer: NL42 INGB 0001 3205 98 t.n.v. Stoelenproject, Amsterdam*

## 6 april – Doopsgezind Wereldwerk

Het New Hope Center in Zaporizhzhia ligt niet ver van de frontlijn. Daar wordt kunstzinnige expressie als traumatherapie aangeboden. Dit blijkt in de praktijk een krachtig middel te zijn om complexe emoties en trauma's te verwerken. Er is voor deze traumatherapie speciaal een datsja gebouwd. Dit project wordt gecoördineerd door Maxym en Anya Oliferovski. Maxym zegt hierover onder meer het volgende: 'Mensen hebben hier dagelijks te maken met stress'. Doopsgezind WereldWerk wil deze zorg graag financieel ondersteunen. We hopen dat u ook dit project wilt ondersteunen!  
*Rekeningnummer: NL27 TRIO 0786 8803 33 t.n.v. Doopsgezind WereldWerk te Almere o.v.v. 'Oekraïne'*



*Als u niet in de dienst aanwezig kon zijn en toch iets wilt bijdragen aan het project kunt u dat via het aangegeven bankrekeningnummer doen of via de Givt-app.*

Kopij voor het volgende nummer vóór **10 maart 2025** sturen aan Mieke Krebber  
Mail: [m.krebber@chello.nl](mailto:m.krebber@chello.nl)  
Adres: Dulcie Septemberpad 73, 1093 NK Amsterdam (telefoon 020-6731926).

*De redactie behoudt zich het recht voor artikelen in te korten of niet op te nemen.*

### Secretariaat en administratie

Singel 452  
1017 AW Amsterdam  
kerk (020) 623 45 88  
[kosterij@doopsgezindamsterdam.nl](mailto:kosterij@doopsgezindamsterdam.nl)  
secretariaat (020) 624 65 73  
[secretaris@doopsgezindamsterdam.nl](mailto:secretaris@doopsgezindamsterdam.nl)  
boekhouding (020) 627 70 72  
gironummer  
NL11INGB0000141442 (VDGA)  
website:  
[www.doopsgezindamsterdam.nl](http://www.doopsgezindamsterdam.nl)  
website van de ADS: [www.ads.nl](http://www.ads.nl)

### COLOFON

idA, in dit Amsterdam  
Maandblad voor geloof  
en gemeentelieven van  
Doopsgezind Amsterdam.

### Redactie

Joke van der Heide  
Thijs van Hoogstraten  
Karen Lammers  
Liliane van der Steur  
Wim de Vries Lentsch  
Mieke Krebber (eindredacteur)

### Ontwerp en realisatie

Ontwerpgroep Lâle, [www.lale.nl](http://www.lale.nl)  
(033) 462 46 93



Verzending idA via het secretariaat:  
e-mail: [secretaris@doopsgezindamsterdam.nl](mailto:secretaris@doopsgezindamsterdam.nl)

## KERKDIENSTEN FEBRUARI 2025

	<b>Singelkerk</b> Centrum 10.30 uur	<b>Meerpad</b> Noord 10.15 uur	<b>Collectebestemming</b>
<b>2 mrt</b>	ds H. Leegte	E.M.L. van Dunné	<b>Paardrijden gehandicapten</b> NL88 INGB 0005 0720 21 t.n.v. Prins Willem Alexander Manege
<b>9 mrt</b>	ds H. Leegte 12.15-14.30 Multilinguale kerkdienst		<b>'Uit het krijt'</b> NL79 TRIO 0379 3155 64 t.n.v. Regenbooggroep t.b.v. "Uit het Krijt"
<b>16 mrt</b>	ds J. van Aller	ds H. Leegte	<b>SDMF</b> NL31 RABO 0141 9641 38 t.n.v. Stichting Menno Simons SDMF
<b>23 mrt</b>	ds E.C. Roos		<b>H. Tubmanhuis</b> NL10 INGB 0008 3306 85 t.n.v. Harriet Tubman Huis
<b>30 mrt</b>	ds H. Leegte		<b>Stoelenproject</b> NL42 INGB 0001 3205 98 t.n.v. Stoelenproject, Amsterdam
<b>6 april</b>	ds H. Leegte	E.M.L. van Dunné	<b>DG Wereldwerk/Oekraïne</b> NL27 TRIO 0786 8803 33 WereldWerk te Almere o.v.v. 'Oekraïne'